

- / Doksa. Zbirnyk naukovykh prats z filosofiyi ta filolohiyi, Odesa, ONU im. Mechnikova, vyp. 3, pp. 179–186.
- Freud, S. (2006) *Ostroumye i ego otnosheniye k bessoznatelnomu* [Wit and it's relation to the unconscious], Moskva: AST, 480 p.
- Lakoff, G. (2004) *Don't Think of an Elephant! Know Your Values and Frame the Debate*. The Essential Guide for Progressives. White River Junction, Vermont, Chelsea Green Publishing, 124 p.
- Mulkay, M. (1988) *On Humour: its Nature and its Place in Modern society*, Cambridge, UK, Polity Press; Oxford, UK; N.Y., B. Blackwell, 232 p.
- Salvatore, A. (1994) *Linguistic Theories of Humor*, New York, Mouton de Gruyter, 426 p.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2020
Стаття прийнята 16.05.2020

DOI: [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2020.1\(33\).211986](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2020.1(33).211986)

УДК 128:316.6

Фаріда Тихомірова

ПАНДЕМІЯ У ВЕЛИКОМУ МІСТІ: ПАРАДОКС КОРОНАВІРУСНОГО СМІХУ

Амбівалентність природи сміху зумовлює інтерес до дослідження можливостей гумору об'єднувати людей та допомагати в епоху пандемії коронавірусу, виступаючи як регулятор стресу. Стаття присвячена дослідженню коронавірусного гумору у міській культурі. Метою статті є аналіз кейсів коронавірусного гумору з різних країн, його місця у соціально-філософській маніфестації та концептуалізації сміхової культури з точки зору «соціоантропорятівних» та «соціоантропурійнівних» чинників та модусів сміху.

Ключові слова: *гелологія, «коронавірусний гумор», модуси сміху, чорний гумор, «гумор шибеника».*

Пандемії впродовж існування людства впливали на, соціальне життя, економіку, формували психологію та культуру городян. Саме такий етап глобальної трансформації та зсувів соціального буття у містах ми переживаємо зараз. Пандемія, яка охопила планету, стала приводом не тільки для тривоги, але й рятівного сміху. Особливості сучасної пандемії – наявність спілкування у віртуальному просторі. Поширення COVID-19 породило у всьому світі сплеск особливого гумору, який вже одержав назву «коронавірусного».

На тлі майже апокаліптичних новин стрічки соцмереж наповнюються жартами, піснями, мемами, карикатурами. З кожним сплеском трагічних новин екрани наших гаджетів наповнюються новими мемами: про жертву коронавірусу, на яку впав стелаж з туалетним папером, Квентина (Твентіна) Карантино, Наташу та її котів. Наскільки доречним є такий «бенкет під час чуми»? Чи є сміх та жарти пристойною, етичною, нормальною реакцією на події останніх місяців? Чому ми сміємося, коли ситуація несе загрозу? Гумор як міждисциплінарний феномен включає кілька аспектів його розгляду фахівцями з різних областей – лінгвістами, соціологами, психологами, етологами, культурологами та філософами.

У Стародавній Греції поважали бога сміху – Гелоса, у Римі бога сміху Різуса. Був також і бог глузування і критики – Мома. Святилище Гелоса знаходилося по сусідству з храмами Танатоса, бога смерті, Фобоса, бога страху і інших подібних їм божеств. Дослідження природи сміху, як характеристики людини, закладене ще в працях Аристотеля.

Зараз відбувається справжній сплеск інтелектуальної активності в

теоретичному осмисленні феномену сміху, розмаїття його форм і модусів. Теоретичною базою для розробки даної теми є роботи К. Юнга, Й. Хейзинги, Ю. Лотмана, Л. Іоніна, М. Кагана. Радянськими дослідниками М. Бахтіним, Д. Лихачовим та О. Панченком проведені класичні дослідження ціннісно-світоглядних моментів сміху у культурному просторі. Кожна епоха і кожен народ має особливий, специфічне для них почуття гумору і комічного, яке іноді незрозуміле і недоступне для інших епох. Отже, феномен сміху підлягає вивченню в контексті історико-культурної заданості.

Оригінальну версію філософії сміху розробив Саймон Крічлі, автор світового інтелектуально-сміхового бестселера Про гумор та «мютюаліст», тобто прихильник ідеї суспільства, заснованому на ідеях солідарності та взаємодопомоги [Critchley 2002].

При характеристиці концепції ліберального іронізму Ричарда Рорти, як правило, вказують на розроблену ним специфічну спрямованість життєдіяльності, що визначається як іронічна. У Р. Рорти іронія розуміється в широкому соціокультурному контексті, виступаючи програмою «перепису лібералізму як надії». Він наголошує на тому, що «теорія іронії – драбина, яку треба відкинути відразу, як тільки з'ясується, що саме привело наших попередників до теоретизування» [Рорти 1996: 113].

Один з фахівців в області психології гумору Р. Мартін (2009) нарікає на те, що результати експериментальних лабораторних досліджень пом'якшують вплив гумору на стрес, «не завжди можна відтворити», а «їх доволі штучний характер не дозволяє перенести отримані результати на повсякденні переживання» [Lefcourt & Martin 1986: 326].

Російський дослідник А. А. Сичов, розрізняє два види сміху, розглядаючи сміх виключно як соціальне явище. Антитезою сміху виступає страх як наповнений протилежним змістом емоційно-афективного стану [Сичев 2003].

Український філософ В. А. Малахов, імплементавав у вітчизняний гелологічний дискурс «феномен приколу», глибоко і тонко пов'язавши це явище з ситуацією постмодерну. Він показав не випадковий характер експансії «прикольного» сприйняття світу і пов'язаних з цим особливостей сучасних процесів комунікації. Як одну з сутнісних характеристик «приколу» В. А. Малахов виділив те, що він є феноменом поверхневим. «При-кол», як феномен гострий, але поверхневий, задає поколює, не пронизує рух [Малахов 2003: 183–184].

Оригінальна соціально-філософська концепція сміху, представлена сучасною українською філософією Ольгою Мальцевою. Авторка вказує на активізацію сміхової стихії як закономірне явище перехідних періодів, зосереджуючись саме на універсальних вимірах людського буття, єдності

соціокультурного процесу: «Сміх як феномен межі не тільки маркує певні границі, але й здатен трансгресувати, переходити «за кордони», перетікати у пограничні зони. Межа між людським життям і смертю також опанована сміхом» [Мальцева 2018b: 71]. Сміх постає як агент змін у нелінійній системі «природа-індивід-суспільство-культура» [Мальцева 2018a].

Відомий дослідник феноменології гумору та чорного гумору В. Кебуладзе виділив три основних модуси сміху [Кебуладзе 2001: 126–128]. Негації напруги – модус задоволення – зняття будь-якої напруги тягне за собою задоволення. Цієї модальності відповідають варіанти сміху, яким може бути приписаний предикат «веселий». Це, наприклад, посмішка, мимовільний смішок, веселий сміх тощо.

Негації того, що викликає напругу – модус іронії, зловтіхи – анігіляція зовнішнього сприяє утвердженню власної сутності. Цієї модальності відповідають посмішка, хихикання, знущальний сміх, тобто всі варіанти сміху яким можна співвіднести визначення «злий».

Негації напруженої свідомості – модус самоіронії – усвідомлення можливості небуття самого себе викликає у вигляді захисної реакції іронізацію за своєю суттю. Цієї модальності відповідають всі види сміху з предикатом «гіркий» і спорідненими йому [Кебуладзе 2004: 73].

Отже, формується вітчизняна гелологія – міждисциплінарна дослідницька царина, в якій відбувається плідна наукова комунікація, пошук теоретико-методологічних засад, поняттєво-термінологічного каркасу, особливої мови. Але поки мало робіт, які демонструють компенсаторні можливості гумору в силу складності його вивчення, пов'язаної із ситуативністю (те, що смішно в одній ситуації, необов'язково буде смішним в іншій), індивідуальними відмінностями в сприйнятті та створенні смішного.

Амбівалентність природи сміху зумовила наш інтерес до дослідження можливостей гумору об'єднувати людей та допомагати в епоху пандемії коронавірусу, виступаючи як регулятори стресу.

Метою статті є аналіз кейсів коронавірусного гумору з різних країн, його місця у соціально-філософській та міждисциплінарній концептуалізації сміхової культури з точки зору «соціоантропорятівних» та «соціоантропоруйнівних» чинників та модусів сміху [Табачковський 2003: 140].

Завжди війна, смерть, хвороби були негласно забороненими темами для жартів [Вершина, Михайлюк 2004]. Але під час катастрофічних подій в якійсь момент включається «масове виробництво» жартів, мемів, пісень, анекдотів [Левченко 2003]. З початку пандемії було проведено чимало міжнародних конкурсів карикатури, присвячених боротьбі з коронавірусом.

Ми спостерігаємо досить цікаве явище, коли гумор стосується в

основному не загрози епідемії. Жартують про карантин, гігієнічні практики, віддалену роботу або навчання.

По суті, зараз виникають тексти, які реагують не стільки на саму епідемію, скільки на ті способи захищатися від неї, які ми з вами зараз виробляємо. На наших очах виникає норма, а оскільки вона нова, ми не все з нею згодні, і незрозуміло поки, як жити в цих нових умовах. А гумор стає способом їх опрацювати. Після закінчення карантину ці тексти можуть залишити потужний слід – не тільки в цифровому, а й в звичайному, повсякденному житті.

Існує поняття «disaster humor» – гумор катастроф. І цей гумор включається, коли є певна дистанція між катастрофою і нами [Philips 2015]. Навряд чи хтось стане сміятися, коли від якоїсь зовнішньої загрози загинули його близькі, – занадто це близько, болісно і гостро. Стресова ситуація провокує бажання слухати і поширювати гумористичні тексти.

Цей гумор життєво необхідний свідкам катастрофи – він допомагає справлятися з жахом і болем, і тому жарти досить швидко і широко поширюються. У ситуації, коли об'єктивна реальність страшна і впоратися з нею дуже важко, мозок запускає когнітивні механізми, які послідовно спотворюють сприйняття реальності і перетворюють загрозу в щось менш небезпечне. Цим можна пояснити дивне на перший погляд явище – поширення жартів і іншого «фольклору катастроф» (folklore of disaster, або disaster lore) після катастроф з великим числом людських жертв [Brown 2020]. Пов'язані вони з тим, що коли відбувається біда, нам всім хочеться об'єднатися.

Також є таке поняття – «гумор шибеника», його запропонував соціолог та фольклорист Антонін Обрдлік у 1942 році [Obrdlik 1942: 712]. Чорний гумор, або його різновид гумор шибеника – це сміх і жарти на тему трагедії і смерті. Ставлення до чорного гумору ділить людство на два табори. Досвід говорить, що сміх і горе живуть поруч, і чорний гумор був притаманний людям завжди.

Гумор шибеника (gallows humor) багато хто вважає різновидом чорного гумору, мало не синонімом. Якщо чорний гумор – це жарт з приводу чужої ситуації, то гумор шибеника – жарт людини, що стоїть на порозі власної смерті, або небезпеки. Як буквально передає сенс саме словосполучення, це гумор приреченого, виражений його останньою дією або словом. На відміну від чорного гумору сміх людини, що стоїть на порозі смерті, не викликаний страхом. Навпаки, сміх шибеника звучить тоді, коли страху вже немає. Він іде, поступившись місцем усвідомленню неминучості загибелі.

Отже, гумор запобігає відходу в депресивні та інші патогенні стани.

Спільне в тих і інших полягає в співвіднесенні гумору ні з будь-якими важкими ситуаціями, а з так званими повсякденними, разовими або хронічними, стресорами. Відносно більш сильних стресорів, що змінюють або руйнують життєвий уклад людини, дієвість гумору виявляється зниженою. Це положення дозволяє пояснювати динаміку соціальних «гумористичних» настроїв, популярність тих чи інших гумористів: люди сміються, або похмуро агресивні в залежності від характеру пережитих труднощів і збереженого запасу захисних сил.

Сміх об'єднує, він допомагає людям сміятися частіше і скористатися перевагами гарного настрою. Комічне – це потужний спосіб зміцнення соціальних зв'язків, підвищення групової згуртованості за рахунок спільного переживання сильних позитивних емоцій, висміювання недоліків «чужий» групи і підкреслення переваги «своєї». Піднявши настрої людей навколо себе, ми скорочуємо рівень стресу, поліпшуємо якість взаємодії з ними. Сміх знижає рівень стресу, створює відчуття задоволення, але це задоволення ми використовуємо в різних цілях. Раніше ми розповідали анекдоти друзям і кожен оповідач ставав нібито співавтором історії. А тепер ми просто пересилаємо жартівливі картинки та повідомлення. Побачили, посміхнулися, переслали колегам, родичам, або в якійсь дружній чат – і забули. Але ж якщо ти сам не взяв участь в жарті як оповідач, то не отримав свою дозу сміхотерапії. Отже, розглянемо модуси коронавірусного сміху.

Модус задоволення відстежується у побутових жартах, симпатичних побутових мемах: «У кожної жінки в гардеробі має бути маленька чорна маска»; «Гендер місяця – хоумсексуал»; «Так що ви знаєте про самоізоляцію?!» – кричав Робінзон Крузо; «Собака має право вигулювати одну людину. Людина повинна бути в наморднику, з документом і поведком», «Собаки у захваті – всі люди у намордниках», «Собаки вимагають посилення карантину – їм набридло вигулювати всіх сусідів свого господаря»; «Настав час для романтиків: вони можуть вибирати дівчат по очах»; «Доля розкидала нас по різних диванах...».

«Куплю гречку», «Маскі є?», «Квентін карантину», «Directed by Robert V. Weide», «Чур, не мене», «36,6» «Режим самоізоляції», «#Доситьшастать» «#наудаленке», «Хватить тарить гречку, ще пельмешки є», «don't panic» – такі написи та різні малюнки усмішки можна побачити на чорних масках, які раптово стали популярними.

Модус іронії. Сьогодні, коли людство, поставили на паузу, природа дає нам знаки і допомагає усвідомити обмеже західної концепції «ідеального світу», «ідеальної людини», «ідеальної родини». «Ідеальність» в режимі карантину починається руйнуватися. А почуття гумору допоможе висміяти світ глянцевого «стандартів», який нами був створений, і допоможе

будувати новий.

Коли ми всі опинилися розділеними – кожен в своєму будинку, відрізаний від друзів, від батьків, – потрібно навколо чогось об'єднуватися. Набагато більш дієвим засобом від стресу на тлі поганих новин стали все ж таки не меми, а інтернет-проект «Ізоляція», в якому тисячі людей з різних куточків світу, сидячи вдома, відтворювали відомі твори мистецтва. Моделями стають родичі, діти, домашні улюбленці, та звичайні речі. Люди витрачають час, щоб вийшла одна репродукція. І весь цей час і ініціатору, і всій родині дуже весело.

«2020 рік – рік шура, сидимо по домівках і вибігаємо з нори тільки за їжею, щоб в норі було що поїсти, тікаємо побачивши людину...»; «Коронавірусокосний рік»; «З понеділка країни ОПЕК домовилися добувати імбир»; «Внаслідок відсутності людей у супермаркети почала повертатися гречка. Природа оживає!!!»; «Я вас запевняю, якщо школи будуть закриті надовго, то батьки знайдуть вакцину від коронавірусу раніше вчених».

«Ми закупили тести на коронавірус. Питання не складні» – так підписаний стоп-кадр з брифінгу Віталія Кличка. Але мер Києва на «фотожаби» не ображається. Користувачі підписують смішні фото з Віталієм як «Квентін карантин». А він реагує селфі в футболці зі своїм портретом і написом Quentin.

А побажання президента «Всім – 36,6» розійшлося по Мережі як прогноз підвищення курсу долара по відношенню до гривні.

«Найгірше, що можна зробити після того, як чхнув, сказати «Mi scusi» (італійською «вибачте мене»); Подібні фрази на тему «італійців» в Україні зараз витіснили навіть такі саркастичні жарти про новий вірус в Піднебесній, як, наприклад, «Коронавірус не протримається довго, тому що зроблений в Китаї» або «Прийшли мої посилки з Китаю, все добре, але коронавірус не покладали»; «Туристична агенція на карантині пропонує екскурсію по квартирних пам'ятках. О 8.30 - відвідування ванної кімнати з наступним візитом до кухні, де вам буде поданий сніданок. Потім за програмою передбачена екскурсія по кімнатах. Там ви зможете взяти участь в майстер-класі з прибирання. О 13.00 у вітальні для вас буде накритий обід, а також подано чай з бісквітом, після чого ми перейдемо до наступного етапу екскурсійної програми: сієста на дивані. В кінці дня у вас буде вільний час для прогулянки по коридорах і фотографування. Гарної подорожі!»; «Мем з видом на порожнє місто з вікна будинку і напис «Режисер Девід Лінч»; «Сказали тримати дистанцію два метри один від одного. Ширина нашого ліжка 1,8 метра. Чоловік відмовляється спати на підлозі. Що робити?»; «Поки ти сидиш вдома на карантині зі своєю дружиною, хтось спить з твоєю коханкою»; «Міністерство охорони здоров'я попереджає, що весілля

скасовуються. Але для тих, хто вже перебуває у шлюбі, все – в силі. Так що, тримайтеся, пані та панове!»; «Ті, у кого намічене весілля в цьому місяці, знайте, що життя дає вам другий шанс»; «Найжахливіше в цій історії те, що знову покарані чоловіки: закінчилися походи в бари, ресторани і на футбол. А ось жінки як і раніше можуть продовжувати свої звичні заняття: прибирання, прасування, прання»; «Цей вірус точно придумала жінка. Одним ударом вона закрила бари, перервала футбольні чемпіонати та змусила чоловіків сидіти вдома»; «Вражаючі речі відбуваються: кількість подружніх зрад скоротилося на 99%».

«Цікаво, що переможе після карантину - число розлучень або народжуваність?» «Сьогодні думаю про всіх тих хлопців, які обіцяли своїм дівчатам щось зробити, коли у них з'явиться час»; «Увага, у фільмі використовуються сцени рукостискань, дотиків до лиця і перебування на вулиці без поважної причини»; «Хто підкаже, а яке вино найкраще підходить до гречки?») Вибирайте до гречки правильне вино! Гречка з грибами – Chardonnay Ca “del Bosco 2015; Гречка зі шпинатом – Chateau Lafite Rothschild 2010; Гречка з тушонкою – Barolo Conteisa Gaja 2014; Гречка з курчам – Chateau Gazin Pomerol 2015; Гречка з пармезаном – Cervaro Della Sala Magnum 2015».

«Чоловік з запасом гречки і макаронів, познайомиться для самоізоляції з жінкою, з запасом цукру і туалетного паперу»; «Всіх мучить питання, чому люди купують саме гречку. Відповідь проста: рис з Китаю, а макарони з Італії»; «Якщо ти скупий, то саме час запрошувати в гості».

В Італії проходив масштабний музичний флешмоб, коли люди виходили щовечора на свої балкони і співали та грали на музичних інструментах. Слідом з'явився мем з кадром з фільму «Титанік», коли музиканти під час катастрофи вийшли на палубу і стали грати для пасажирів, не даючи розвинутися паніці. «Я хотів як в Італії. Вийшов на балкон виконати арію. Сьогодні ввечері повторю номер, щоб отримати другий черевик».

За останні десятиліття ми перетворювалися на «суспільство одинаків», а тепер знову почнемо приходити до суспільства спільноти. До нас і до цього епідемії приходили: останнім був «свинячий грип» в 2009-му. Тоді жарти були зовсім іншими. Вони демонстрували певний страх того, що загроза присутня в самому нашому суспільстві: не спадає ззовні з якимось чужинцем, а живе всередині.

Напевно, багато хто пам'ятає карикатуру тих часів, на якій герої казки А. Мілна відштовхують П'ятачка від берега. Це прояв страху того, що кожен всередині нашої групи може виявитися зараженим. І треба його виділити, вивести на периферію і відмовитися від будь-яких взаємодій з ним. Зараз такого роду жартів немає. І це добра ознака – побоювання перед

оточуючими, пошук загрози всередині своєї групи, напевно, не так актуальний зараз, як в 2009 році. Ми зараз менше один одного боїмося і менше схильні відмовлятися від будь-якої взаємодії, швидше схиляємося до практик солідарності. Так, солідарність розквітає, оголошення з пропозицією допомоги людям з «групи ризику» висять майже в кожному під'їзді.

Страх як метод управління рішуче застарів: він діє тільки при живому спілкуванні. Зараз керівникам без почуття гумору і таланту оповідача важко керувати своїми командами. Те ж саме відбувається з викладачами та вчителями, які ведуть заняття дистанційно. У дистанційному режимі, якщо ти не цікавий, учні вимикають відеозв'язок.

Модус самоіронії. «У мене починається паніка через відсутність у мене паніки під час загальної паніки»; «Мій карантин проходить добре: я почала готувати фаршировані зерна сочевиці. Це, правда, займає багато часу, але мені все одно нема чого робити». «Коли ця історія закінчиться, то найближчі півроку друзі будуть запрошувати вас на вечерю, щоб пригостити макаронами, а ви їм в подарунок принесете туалетний папір»; «Я заморозив туалетний папір. Хтозна, мало що буде...»; «Мені сказали, що для входу в магазин маски і рукавичок буде достатньо. Я прийшла туди і побачила, що мене обдурили. Інші покупці були одягнені»; «У моєму мобільному телефоні стільки інформації про коронавірус, що тепер замість дзвінків він кашляє»; «Коли все це неподобство закінчиться, я на пару днів залишуся вдома спокійно відпочити»; «Я попросила чоловіка зняти з обличчя маску і виявила, що вже три дні живу із сусідом»; «На третій день карантину дружина настійно порадила мені піти прогулятися і пообіцяла заплатити за мене штраф»; «Сьомий день карантину: я ніколи не міг подумати, що буду заздрити мухам. Ось одна вилетіла в вікно. Зараза!»; «Шукаю квартирний велосипед, щоб дістатися до своєї дистанційної роботи»; «Час від часу не забувайте переодягатися в джинси, піжама може бути оманлива»; «Я сховав у кожній кімнаті по пляшці пива, сьогодні ввечері з дружиною влаштуємо барний тур»; «Зважилася! Сьогодні винесу сміття. Я так схвильована. У що б мені причепуритися?»; «А чим ви будете займатися після карантину? – Як чим? Як і всі нормальні люди буду готуватися до Різдва».

Гумор служить підтримці порядку. Наш світ тримається на людях з почуттям гумору, саме вони помічають протиріччя в світі і оцінках і підносять це з комічної точки зору. І поки ми ще можемо сміятися над собою і один над одним, ми зможемо пройти крізь цю кризу з найменшими втратами для своєї психіки. Сміх, з одного боку, допомагає долати стресові (напружені) ситуації, зміцнювати соціальні зв'язки за рахунок поліпшення емоційної атмосфери, підвищувати особистісний статус людини, що використовує гумор, а з іншого, – ускладнює ситуацію спілкування у

випадках неприйняття гумору, відсутності почуття гумору у співрозмовників, використання стратегії висміювання інших людей, що заважає приймати конструктивні рішення в складних обставинах внаслідок «відходу» в гумор.

Гумор залишається відображенням життя суспільства. Люди в усьому світі в ці дні намагаються не вдаватися до смутку, допомагати один одному і вірити в перемогу над хворобою. Про коронавірус поки що «приколи» у нас йдуть обережно. А ось іспанці з італійцями на цю тему чомусь уже не жартують. Коли перший шок проходить, стає ясно, що треба щось з цим робити, опрацьовувати всередині суспільства те, що відбулося. Тому гумор завжди знаходиться на невеликій відстані, полегшує загальну інтерпретацію подій, підкреслює розуміння між членами команди і створює відчуття рівності, допомагає знизити тривожність і страх в критичних ситуаціях.

На загальну загрозу, ажіотаж навколо туалетного паперу, особливості дистанційної роботи та навчання, самоізоляцію та її наслідки, нові правила поведінки городяни у різних куточках світу відреагували спалахом народних жартів.

Коли ми хворіємо, нам не до жартів, ми намагаємося вилікуватися. А коли немає впевненості: захворіли чи ні, коли незрозуміло, що відбувається, і чи є загроза для нас і наших близьких, гумор стає важливим засобом взаємодії, реакції на цю загрозу. Перед обличчям зовнішньої загрози ми починаємо жартувати, тому що, з одного боку, це – компенсація нашої невпевненості. А з іншого боку, гумор – це те, що дозволяє нам об'єднуватися. Він підсилює нашу солідарність, коли ми всі разом сміємося над одним і тим же. Це означає, що всі ми знаємо одні і ті ж факти - поділяємо одну повістку, а це важливо. У нас спільні цінності, спільні норми – ми сміємося над одним і тим же. Отже, гумор – це не просто потреба «засміяти» свій страх, але й показник та чинник нашої соціальності.

Список використаної літератури

- Вершина, В. А., Михайлюк, А. В. (2004) *Смех в контексте несмешного*, в: *Дóща / Докса. Зб. наук. праць з філософії та філології*, вип. 5, Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, сс.125–134.
- Кебуладзе, В. И. (2001) *Феноменология смеха и смех феноменологии: Феноменология: рецепция у славянской Европе*, Київ: ТанDEM, сс. 122–130.
- Кебуладзе, В. (2004) *Феноменология черного юмора*, в: *Дóща / Докса. Зб. наук. праць з філософії та філології*. Вип. 5. *Логос і праксис сміху*, Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, сс. 71–79.
- Левченко, В. Л. (2003) *Защитная функция смеха*, в: *Дóща / Докса. Збірник наукових праць з філософії та філології*. Вип. 3. *Гносеологічні та*

- антропологічні виміри сміху, Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, сс. 148–153.
- Малахов, В. А. (2003) *Феномен прикол*, в: *Добца / Докса. Збірник наукових праць з філософії та філології*. Вип. 3: Гносеологічні та антропологічні виміри сміху, Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, сс. 179–185.
- Мальцева, О. В. (2018a) *Метаморфози сміху в динаміці соціокультурного простору*, Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 320 с.
- Мальцева, О. В. (2018b) *Модуси сміху в соціокультурній динаміці*. Дис... на здобуття наук. ст. д. філос. наук за спец.: 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історія, Дніпро: Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 546 с.
- Мартин, Р. (2009) *Психология юмора*, Спб.: Питер, 480 с.
- Рорти, Р. (1996) *Случайность, ирония и солидарность*; пер. с англ. И. Хестановой, Р. Хестанова. Москва, Русское феноменологическое общество, 282 с.
- Сычев, А. А. (2003) *Природа смеха или Философия комического*, Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 176 с.
- Табачковський, В. Г. (2003) *Сміх як антропорятівний чинник та як особлива форма критичної рефлексії*, в: *Добца / Докса. Збірник наукових праць з філософії та філології*. Вип. 3: Гносеологічні та антропологічні виміри сміху, Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, сс. 139–148.
- Brown, K. (2020) *The Pandemic Is Not a Natural Disaster*. Retrieved April 13, 2020 from <https://www.newyorker.com/culture/annals-of-inquiry/the-pandemic-is-not-a-natural-disaster>.
- Critchley, S. (2002) *On Humour. Thinking in Action*, London-New York: Poutledge, 132 p.
- Lefcourt, H. M., & Martin, R. A. (1986) *Humor and life stress: Antidote to adversity*. New York: Springer-Verlag.
- Obrdlik, A. J. (1942) «Gallows Humor» – *A Sociological Phenomenon*, in: *American Journal of Sociology*, vol. 47, No. 5 (Mar., 1942), pp. 709–716.
- Phillips, W. (2015) *Laugh It Off? Dark humor about high-profile tragedies isn't new, but the Internet has transformed it*. Retrieved April 17, 2020 from <https://slate.com/technology/2015/05/rip-trolling-how-the-internet-has-transformed-dark-humor.html>.

Фарида Тихомирова

**ПАНДЕМИЯ В БОЛЬШОМ ГОРОДЕ: ПАРАДОКС
КОРОНАВИРУСНОГО СМЕХА**

Амбивалентность природы смеха вызывает интерес к исследованию

возможностей юмора объединять людей и помогать в эпоху пандемии коронавируса, выступая как регулятор стресса. Статья посвящена исследованию коронавирусного юмора в городской культуре. Целью статьи является анализ кейсов коронавирусного юмора из разных стран, его места в социально-философской манифестации и концептуализации смеховой культуры с точки зрения «социоантропоспасающих» и «социоантропоразрушающих» факторов и модусов смеха.

Ключевые слова: *гелология, «коронавирусный юмор», модусы смеха, черный юмор, юмор висельника.*

Farida Tykhomirova

PANDEMIC IN THE BIG CITY: PARADOX CORONAVIRUS LAUGHTER

The ambivalence of the nature of laughter causes interest in exploring the possibilities of humor to unite people and help in the era of the coronavirus pandemic, acting as a stress regulator. The article is devoted to the study of 'coronavirus humor' in urban culture.

War, death, and disease have always been secretly forbidden topics for jokes. But during catastrophic events at some point the 'mass production' of jokes, memes, songs, anecdotes. Since the beginning of the pandemic, many international cartoon competitions have been held to combat the coronavirus.

The purpose of the article is to analyze the cases of 'coronavirus humor' from different countries, its place in the socio-philosophical manifestation and conceptualization of laughter culture from the point of view of 'socioanthropo-saving' and 'socio-anthropo-destructive' factors and modes of laughter.

Citizens in different parts of the world reacted to the general threat, the excitement around toilet paper, the features of distance work and learning, self-isolation and its consequences, new rules of behavior in different parts of the world.

When we are sick, we are not kidding, we try to heal. And when there is no certainty: sick or not, when it is unclear what is happening, and whether there is a threat to us and our loved ones, humor becomes an important means of interaction, reaction to this threat. In the face of an external threat, we begin to joke, because, on the one hand, it is a compensation for our insecurity. On the other hand, humor is what allows us to unite. It strengthens our solidarity when we all laugh at the same thing together. This means that we all know the same facts - we share the same agenda, and this is important. We have common values, common norms - we laugh at the same thing. So, humor is not just a need to 'laugh' at your fear, but also an indicator and factor of our sociality.

Keywords: *gelology, 'coronavirus humor', modes of laughter, black humor,*

gallows humor.

References

- Vershina, V. A., Mihaylyuk, A. V. (2004) *Smeh v kontekste nesmeshnogo* [Laughter in the context of unfunny], v: *Doksa. Zb. nauk. prats z filozofii ta filologii*, vyp. 5. Odesa: ONU im. I. I. Mechnikova, pp. 125–134. (rus).
- Kebuladze, V. I. (2001) *Fenomenologiya smeha i smeh fenomenologii* [The phenomenology of laughter and the laughter of phenomenology], v: *Fenomenologiya: retseptsiya u shidniy Evropy*, Kyiv, Tandem, pp. 122–130. (rus)
- Kebuladze, V. (2004) *Fenomenologiya chernogo yumora* [The phenomenology of black humor], v: *Doksa. Zb. nauk. prats z filozofii ta filologii*, vyp. 5. *Logos i praksis smihu*, Odesa, ONU im. I. I. Mechnikova, pp. 71–79 (rus).
- Levchenko, V. L. (2003) *Zatshitnaya funktsiya smeha* [The Laughter Protective Function], v: *Doksa. Zbirnyk naukovykh prats z filozofii ta filologii*, vyp. 3. *Hnoseolohichni ta antropolohichni vymiry smikhu*, Odesa, ONU imeni I. I. Mechnikova, pp. 148–153 (rus).
- Malahov, V. A. (2003) *Fenomen prikol* [Phenomenon prikol], v: *Doksa. Zbirnyk naukovykh prats z filozofii ta filologii*, vyp. 3. *Hnoseolohichni ta antropolohichni vymiry smikhu*, Odesa, ONU imeni I. I. Mechnikova, pp. 179–185 (rus).
- Maltseva, O. V. (2018a) *Metamorfozy smikhu v dynamitsi sotsiokulturnoho prostoru* [The metamorphoses of laughter in the dynamics of socio-cultural space: a monograph], Mariupol: DVNZ «PDTU», 320 p. (ukr).
- Maltseva, O. V. (2018b) *Modusy smikhu v sotsiokulturnii dynamitsi* [Modules of laughter in socio-cultural dynamics]. *Dys. na zdobuttia nauk. st. d. filos. nauk za spets. 09.00.03 – «Sotsialna filozofii ta filozofii istorii»*, Dnipro: Dniprovskiy natsionalnyi universytet imeni Olesia Honchara, 546 p. (ukr).
- Martin, R. (2009) *Psihologiya yumora* [Psychology of humor], Spb, Piter, 480 p. (rus).
- Rorti, R. (1996) *Sluchaynost, ironiya i solidarnost* [Chance, Irony, and Solidarity], per. s angl. I. Hestanovoy, R. Hestanova, Moskva, Russkoe fenomenologicheskoe obschestvo, 282 p. (rus).
- Sychev, A. A. (2003) *Priroda smeha ili filozofiya komicheskogo* [The nature of laughter or the philosophy of comic], Saransk, Izd-vo Mordov. un-ta, 176 p. (rus).
- Tabachkovskiy, V. H. (2003) *Smikh yak antroporativnyi chynnyk ta yak osoblyva forma krytychnoi refleksii* [Laughter as an Anthroporative Factor and as a Special Form of Critical Reflection], v: *Doksa. Zbirnyk naukovykh prats z filozofii ta filologii*, vyp. 3: *Hnoseolohichni ta antropolohichni*

- vymiry smikhu*, Odesa: ONU imeni I. I. Mechnikova, pp. 139–148 (ukr).
- Brown, K. (2020) *The Pandemic Is Not a Natural Disaster*. Retrieved April 13, 2020 from <https://www.newyorker.com/culture/annals-of-inquiry/the-pandemic-is-not-a-natural-disaster>.
- Critchley, S. (2002) *On Humour. Thinking in Action*, London-New York: Doutledge, 132 p.
- Lefcourt, H. M., & Martin, R. A. (1986) *Humor and life stress: Antidote to adversity*. New York: Springer-Verlag.
- Obrdlik, A. J. (1942) «Gallows Humor»-A Sociological Phenomenon, in: *American Journal of Sociology*, vol. 47, No. 5 (Mar., 1942), pp. 709–716.
- Phillips, W. (2015) *Laugh It Off? Dark humor about high-profile tragedies isn't new, but the Internet has transformed it*. Retrieved April 17, 2020 from <https://slate.com/technology/2015/05/rip-trolling-how-the-internet-has-transformed-dark-humor.html>.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2020

Стаття прийнята 18.05.2020